

آمین داری انور و دعاوی خانوادگی

مولفان:

دکتر لیلا سادات اسدی

دکتر فریده شگری

دانشگاه امام صادق

حوزه معاونت پژوهشی و فناوری
دانشگاه امام صادق (ع)
پردیس خاوران

آیین دادرسی امور و دعاوی خانوادگی ■ تألیف: دکتر لیلاسادات اسدی
و دکتر فریده شکری ■ تهیه شده در دفتر نشر آثار علمی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام
صادق (ع) - پردیس خاوران ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) و پردیس خاوران ■ چاپ اول: ۱۳۹۴
قیمت: ۳۶۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: هوشنگی ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۴۷۱-۳
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

□□□□

• فروشگاه اینترنتی: www.ketabesad.ir

• مراکز پخش اصلی:

۱. انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)

تهران، بزرگراه شهید چمران، بل مدیریت

تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲ صندوق پستی: ۱۵۹۰۱۴۶

E-mail: isu.press@yahoo.com

۲. دفتر نشر آثار علمی حوزه معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه امام صادق (ع) - پردیس خاوران

تهران، شهرک قدس، بلوار فرحزادی، خیابان شهر ماهرخانی

تلفن: ۲۲۰۹۴۹۰-۱، ۲۲۰۶۵۴۳۷، نمابر:

E-mail: nashreasar@isuw.ac.ir

□□□□

سرشناسه: اسدی، لیلاسادات، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور: آیین دادرسی امور و دعاوی خانوادگی/

مؤلفان لیلاسادات اسدی، فریده شکری.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه امام صادق (ع) پردیس خاوران، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۶۳۶ ص.

قیمت: ۳۶۰۰۰ ریال. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۴۷۱-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: حقوق خانواده - ایران - دعاوی

موضوع: آیین دادرسی مدنی - ایران

موضوع: شکری، فریده، ۱۳۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۳۳۹۹۷

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار	۱۹
دیباچه	۲۳
۱. آیین دادرسی	۲۷
۱-۱. تعریف	۲۷
۱-۲. ضرورت	۳۰
۱-۳. ویژگی‌ها	۳۱
۱-۴. اصول بودن	۳۲
۲-۱-۳. محاکمات در حوزة اعمال به مراجع قضایی	۳۴
۳-۳-۱. عطف آثار قانون به گذشته	۳۵
۳-۴-۱. قابلیت تغییر محل پذیري	۳۸
۲. دعاوی خانوادگی	۳۹
۳. ضرورت اختصاصی بودن آیین دادرسی در دعاوی خانوادگی	۴۲
۳-۱. متمایز بودن دعاوی خانوادگی	۴۳
۳-۲. کاربرد ضمانت‌های اجرایی در حل منازعات خانواده	۴۴
۳-۳. توجه به سیاست‌های ملی و فراملی نسبت به خانواده	۴۵

بخش نخست: صلاحیت دادگاه خانواده

فصل نخست: صلاحیت ذاتی دادگاه خانواده

مبحث نخست: نوع صلاحیت دادگاه خانواده نسبت به دیگر مراجع قضایی	۶۴
گفتار نخست: صلاحیت دادگاه عمومی حقوقی در رسیدگی به دعاوی خانوادگی ...	۶۵
گفتار دوم: صلاحیت دادگاه خانواده در رسیدگی به دیگر امور و دعاوی	۶۸
۱. صلاحیت دادگاه خانواده در رسیدگی به امور و دعاوی حقوقی	۶۹
۲. صلاحیت دادگاه خانواده در رسیدگی به دعاوی کیفری	۷۰

گفتار سوم: صلاحیت شورای حل اختلاف در رسیدگی به دعاوی خانوادگی	۷۲
مبحث دوم: امور و دعاوی داخل در صلاحیت دادگاه خانواده	۷۷
گفتار نخست: دعاوی مرتبط با مصادیق نفقه	۷۹
۱. نفقه‌ی جنین	۷۹
۲. هزینه‌های حمل نامشروع	۸۱
۳. هزینه‌ی زایمان	۸۲
۴. تهیه‌ی مسکن	۸۴
گفتار دوم: دعاوی خانوادگی مرتبط با اجرای ثبت	۸۴
۱. ابطال عملیات اجرایی ثبت	۸۵
۲. مالکیت هم‌زمان مهریه از دادگاه خانواده و دایره‌ی اجرای ثبت	۸۶
گفتار سوم: مصادیق مهریه از جانب وراثت	۸۹
گفتار چهارم: حله	۹۱
گفتار پنجم: صدور حکم موت فرضی	۹۵

فصل دوم: صلاحیت محلی دادگاه خانواده

مبحث نخست: استثناءهای صلاحیت دادگاه محل اقامت خوانده: حق یا حکم	۹۸
مبحث دوم: ارتباط دعاوی خانوادگی با دادگاه‌های چند حوزه قضایی	۱۰۲
گفتار نخست: دعاوی خانوادگی مرتبط با مان	۱۰۳
گفتار دوم: دعاوی زوج علیه زوجه در فرض خروج زوجه از منزل مشترک	۱۰۷
۱. مفهوم اقامتگاه و آثار آن	۱۰۸
۲. مبانی استدلالی قائلان به صلاحیت دادگاه محل اقامت زوج	۱۱۰
۳. مبانی استدلالی قائلان به صلاحیت دادگاه محل سکونت زوج یا مرکز مهم امور وی	۱۱۲
۴. نتیجه‌ی بحث	۱۱۳
گفتار سوم: دعاوی مرتبط با جهیزیه	۱۱۷
مبحث سوم: رسیدگی توأمان به دعاوی خانوادگی مرتبط با چند حوزه قضایی ..	۱۲۰
گفتار نخست: جهات رسیدگی توأمان در دعاوی خانوادگی	۱۲۰

گفتار دوم: دادگاه صالح برای رسیدگی به دعاوی مرتبط	۱۲۲
مبحث چهارم: دادگاه صالح برای رسیدگی به دعاوی زوجین مقیم خارج از کشور	۱۲۵
خلاصه‌ی بخش نخست	۱۲۷

بخش دوم: دادگاه خانواده: قاضی و تشکیلات

فصل نخست: قاضی دادگاه خانواده

مبحث نخست: تحولات قانونی	۱۳۴
مبحث دوم: مشاور قضایی	۱۳۷
گفتار نخست: ضرورت حضور مشاور قضایی در جلسه‌ی دادرسی	۱۳۹
گفتار دوم: نقش مشاور قضایی در جلسه‌ی دادرسی و صدور رأی	۱۴۱
مبحث سوم: رئیس دادگاه خانواده یا دادرس علی‌البدل	۱۴۲
گفتار نخست: شرایط و سبب برای رسیدگی به دعاوی مربوط به اصل نکاح و طلاق	۱۴۳
گفتار دوم: شرایط قاضی رسیدگی کننده به دعاوی خانوادگی در صورت عدم تشکیل دادگاه خانواده	۱۴۷
گفتار سوم: اختصاص دادرس به دادگاه خانواده	۱۴۹

فصل دوم: سازمان دادگاه خانواده

مبحث نخست: مشاوره‌ی تخصصی در دعاوی خانوادگی	۱۵۲
گفتار نخست: پیشنهادی قانونی	۱۵۳
گفتار دوم: وضعیت موجود	۱۵۶
مبحث دوم: داوری در دعاوی خانوادگی	۱۶۳
گفتار نخست: داوری به منظور حل و فصل اختلاف	۱۶۴
۱. پیشنهادی قانونی	۱۶۴
۲. دعاوی خانوادگی مستثنی از داوری	۱۶۶
گفتار دوم: داوری با هدف اصلاح رابطه‌ی متداعیین	۱۷۰
۱. شرایط داور	۱۷۲

۱۷۵	۲. نحوه‌ی انجام داورى
۱۷۶	۳. تعدد داوران
۱۷۷	۴. اختلاف داوران و اعتبار نظر آن‌ها
۱۷۹	۵. حق الزحمه‌ی داورى
۱۸۲	۶. زمان ارجاع امر به داورى
۱۸۵	۷. قلمرو شمول داورى
۱۸۶	۸. داورى در دعاوى زوجین غیر مسلمان
۱۸۸	۱. تنفیذ طلاق صادره از سوى مراجع عالی اقلیت‌های دینی
۱۹۳	۲. تقدیم دادخواست طلاق از سوى زوجین غیر مسلمان
۱۹۵	۹. زمان اجرای عدم ارجاع امر به داورى
۱۹۹	۱۰. معرعه داور توسط وکیل خواهان یا خوانده
۲۰۱	۱۱. تعیین داور برای خوانده‌ی غایب
۲۰۴	۱۲. انجام داورى در طلاق به درخواست زوجه
۲۰۶	خلاصه‌ی بخش دوم

بخش سوم: رسیدگی به امور و دعاوی خانوادگی

فصل نخست: تشریفات دادرسی در دعاوی خانوادگی

۲۲۳	مبحث نخست: تفکیک تشریفات دادرسی از اصول دادرسی
۲۲۳	گفتار نخست: پیشینه‌ی قانونی
۲۲۵	گفتار دوم: معیارهای تفکیک
۲۲۹	۱. بنیادین بودن اصول دادرسی و اکتنای قوانین بر آن‌ها
۲۳۱	۲. تفاوت در منبع
۲۳۲	۳. عدم وابستگی اصول دادرسی به زمان و مکان
۲۳۳	گفتار سوم: عدم رعایت تشریفات دادرسی در دعاوی خانوادگی
۲۳۶	مبحث دوم: طرح خواسته در امور و دعاوی خانوادگی
۲۳۸	گفتار نخست: نحوه‌ی طرح خواسته
۲۴۵	گفتار دوم: رعایت شرایط شکلی دادخواست
۲۴۸	۱. پرداخت هزینه‌ی دادرسی

۲۵۷	۲. تعیین خواهان و خوانده
۲۶۱	۲-۱. خوانده در خواسته‌ی تغییر جنسیت
۲۶۵	۲-۲. خوانده در دعوای رشد
۲۶۶	گفتار سوم: اهلیت طرفین دعوا

فصل دوم: رسیدگی به امور و دعوای خانوادگی در دادگاه‌های خانواده

۲۷۵	مبحث نخست: اداره‌ی دلیل در امور و دعوای خانوادگی و اعتباربخشی به ادله
۲۷۶	گفتار نخست: اداره‌ی دلیل در امور و دعوای خانوادگی
۲۷۷	۱. تشخیص مدعی و منکر
۲۸۵	۱-۱. مطالبه‌ی نفقه
۲۸۶	۱-۲. اختلاف در مهر
۲۸۷	۱-۲-۱. زلف در صل مهر
۲۸۷	۱-۲-۲. اختلاف در پرداخت مهر
۲۸۹	۱-۳. اختلاف در مدت مه
۲۹۲	۱-۴. اختلاف زوجین در اموال
۲۹۶	۲. اماره‌ی قانونی و نقش آن در استنباط حکمی مدعی و منکر
۲۹۹	۳. اثبات سبب و مانع
۳۰۳	گفتار دوم: تحصیل دلیل توسط دادرس
۳۱۰	گفتار سوم: ارزیابی دلیل و اعتباربخشی به آن در امور و دعوای خانوادگی
۳۱۱	۱. تفسیر دلیل
۳۱۶	۲. اعتباربخشی به برخی ادله‌ی ابرازی در امور و دعوای خانوادگی
۳۱۷	۲-۱. گواهی
۳۱۹	۲-۱-۱. آراء فقها
۳۲۱	۲-۱-۲. قوانین موضوعه
۳۲۳	۲-۱-۳. رویه‌ی قضایی
۳۲۴	۲-۲. سوگند
۳۲۷	۲-۳. امارات
۳۳۱	۲-۴. اسناد
۳۳۷	۲-۵. اقرار

مبحث دوم: وکالت در دعاوی خانوادگی و رسیدگی به برخی دعاوی مرتبط با خانواده	۳۳۹
گفتار نخست: وکالت در دعاوی خانوادگی	۳۴۰
۱. الزامی بودن حضور وکیل در دادرسی	۳۴۰
۲. وکالت یک وکیل از هر دوی زوجین در امور و دعاوی خانوادگی	۳۴۴
۳. وکالت زوجه در امر طلاق در نتیجه‌ی شروط ضمن عقد نکاح	۳۴۶
گفتار دوم: رسیدگی به برخی دعاوی مرتبط با خانواده	۳۴۹
۱. رعایت مهلت یک ساله برای رسیدگی به عیب عنین	۳۴۹
۲. درخواست اختیار مسکن علی حده از سوی زوجه	۳۵۲
خلاصه‌ی بخش سوم	۳۵۴

بخش چهارم: تصمیمات دادگاه خانواده

فصل نخست: آراء صادره از دادگاه خانواده	
مبحث نخست: حکم	۳۵۹
گفتار نخست: تفکیک حکم از قرار	۳۶۰
گفتار دوم: انواع حکم	۳۶۱
۱. اعلامی و انشایی؛ اعلامی و اجرایی	۳۶۲
۲. قطعی و غیر قطعی	۳۶۷
۳. حضوری و غیابی	۳۷۲
مبحث دوم: قرار (دستور موقت)	۳۷۳
گفتار نخست: شرایط صدور	۳۷۴
۱. فوریت امر	۳۷۴
۲. مربوط بودن به موضوع دعوا	۳۷۵
گفتار دوم: اخذ تأمین در دستور موقت	۳۷۶
گفتار سوم: تأیید دستور موقت	۳۷۸

فصل دوم: تصمیمات دادگاه خانواده در خواسته‌ی طلاق

مبحث نخست: حکم طلاق و گواهی عدم امکان سازش	۳۸۰
--	-----

۳۸۱	گفتار نخست: پیشنهادی گواهی عدم امکان سازش
۳۸۶	گفتار دوم: ماهیت گواهی عدم امکان سازش
۳۸۸	گفتار سوم: آثار ناشی از تفکیک حکم طلاق از گواهی عدم امکان سازش
۳۸۸	۱. شمول قاعده‌ی اعتبار امر مختومه بر حکم
۳۸۹	۲. شمول قاعده‌ی فراغ دادرس بر حکم
۳۹۰	۳. دائمی بودن اعتبار حکم
۳۹۱	۴. تفاوت در نحوه‌ی اجرا
۳۹۱	۵. قابل اعتراض بودن حکم
۳۹۴	بحث دوم: گزارش اصلاحی
۳۹۴	گفتار نخست: ماهیت
۳۹۵	۱. نداشتن ماهیت قضایی
۳۹۵	۲. قابلیت اجرا
۳۹۶	گفتار دوم: تفکیک گزارش اصلاحی از توافق‌نامه‌ی زوجین بر طلاق
۳۹۸	بحث سوم: اذن و اجازه
۳۹۹	گفتار نخست: در طلاق
۴۰۲	گفتار دوم: در ازدواج
۴۰۵	گفتار سوم: در خروج طفل از کشور
۴۱۱	خلاصه‌ی بخش چهارم

بخش پنجم: اجرای تصمیمات دادگاه خانواده

فصل نخست: اجرای تصمیمات صادره از دادگاه خانواده ایران

۴۱۹	بحث نخست: اجرای حکم
۴۱۹	گفتار نخست: شرایط اجرا
۴۱۹	۱. قطعیت
۴۲۳	۲. معین بودن موضوع
۴۲۳	۳. صدور اجراییه
۴۲۷	گفتار دوم: اجرای حکم غیابی
۴۳۲	گفتار سوم: اجرای حکم طلاق

۴۳۳	۱. شرایط اجرا
۴۳۳	۱-۱. قطعیت
۴۳۵	۱-۲. عدم انقضای مدت اعتبار
۴۳۹	۲. شروع به اجرا
۴۴۱	۳. نوع صیغه‌ی طلاق
۴۴۶	گفتار چهارم: اجرای سایر احکام دادگاه خانواده
۴۴۶	۱. حکم منع اشتغال
۴۴۶	۱. اثر حکم دادگاه بر قرارداد کار زوجه
۴۵۰	۲. اجرایی یا اعلامی بودن حکم دادگاه بر منع زوجه از اشتغال
۴۵۵	۲. حکم ربط یا تمکین
۴۵۷	۳. حکم نفقه
۴۶۱	۴. حکم مهر
۴۶۳	۵. حکم یا دستور حضانت طفل و ملاقات با وی
۴۶۳	۵-۱. مقدمات و ساز و کار اجرای حکم
۴۶۴	۵-۲. عدم تمایل طفل به اجرای حکم
۴۶۵	۵-۳. تداوم اجرای حکم
۴۶۶	مبحث دوم: اجرای گواهی عدم امکان سازش
۴۶۶	گفتار نخست: شرایط اجرا
۴۶۶	۱. دارا بودن اعتبار
۴۶۹	۲. عدم انصراف زوج
۴۷۰	۲-۱. در طلاق به درخواست زوج
۴۷۱	۲-۲. در طلاق به توافق
۴۷۵	گفتار دوم: اجرای طلاق رجعی و گواهی اسکان
۴۷۷	گفتار سوم: اجرای گواهی عدم امکان سازش در ارتباط با حقوق مالی زوجه ..
۴۸۰	مبحث سوم: هزینه‌های اجرایی

فصل دوم: اجرای تصمیمات صادره از مراجع قضایی دیگر کشورها

۴۸۸	مبحث نخست: شناسایی و اجرای احکام صادره از دادگاه‌های خارجی
۴۹۱	گفتار نخست: شرایط شناسایی و اجرا

گفتار دوم: موانع اجرا	۴۹۳
۱. نامنظم بودن رسیدگی و سلب حق دفاع	۴۹۳
۲. مغایرت با نظم عمومی	۴۹۳
۳. تقلب در تحصیل رأی	۴۹۴
۴. مطرح بودن همان دعوا در دادگاه ایرانی	۴۹۶
مبحث دوم: شناسایی و اجرای احکام خارجی در دعاوی خانوادگی	۴۹۶
گفتار نخست: عملکرد دادگاه خانواده در شناسایی و اجرای احکام خارجی	۴۹۸
گزار دوم: قواعد صلاحیت در اجرای احکام خارجی	۵۰۲
گزار سوم: تأثیر تابعیت در شناسایی و اجرای احکام خارجی	۵۰۵
۱. زوجین با تابعیت مشخص	۵۰۵
۲. زوجین بی‌تابعیت یا دارای تابعیت مضاعف	۵۰۷
گفتار چهارم: اختلاف میان ابروین و اولاد و مسائل ناظر بر ولایت و قیمومیت ..	۵۰۹
گفتار پنجم: اسناد	۵۱۱
خلاصه‌ی بخش پنجم	۵۱۲

بخش ششم: پیشینه‌ی آیین رسیدگی امور و دعاوی خانوادگی

فصل نخست: پیشینه‌ی صلاحیت و تشکیلات دادگاهان رسیدگی کننده به امور و دعاوی خانوادگی

مبحث نخست: صلاحیت ذاتی دادگاه خانواده	۵۱۹
گفتار نخست: نوع صلاحیت دادگاه خانواده موضوع ماده واحده اختصاص تعدادی از دادگاه‌های موجود به دادگاه موضوع اصل (۲۱) قانون اساسی نسبت به دادگاه عمومی	۵۱۹
۱. غیر ذاتی بودن صلاحیت دادگاه خانواده نسبت به دادگاه عمومی	۵۲۰
۲. تکلیف حوزه‌های قضایی فاقد دادگاه خانواده	۵۲۴
۳. صلاحیت دادگاه خانواده در رسیدگی به دعاوی غیر خانوادگی	۵۲۵
۴. صلاحیت دادگاه خانواده در رسیدگی به دعاوی کیفری	۵۲۸
۴-۱. در زمان فقدان دادرسا	۵۲۹
۴-۲. پس از احیای دادرسا	۵۳۱

۵۳۵	 نتیجه
۵۳۷	 گفتار دوم: رفع اختلاف بین دادگاه عمومی و دادگاه خانواده در امر صلاحیت
۵۴۴	 مبحث دوم: تشکیلات دادگاه خانواده
۵۴۴	 گفتار نخست: قاضی دادگاه خانواده
۵۴۴	 ۱. ابلاغ ویژه برای رسیدگی به اصل نکاح و طلاق
۵۴۷	 ۲. مشاور قضایی دادگاه خانواده
۵۵۰	 ۳. اختصاص ابلاغ ویژه به قاضی دادگاه خانواده
۵۵۲	 گفتار دوم: قلمرو داورى در امر طلاق

فصل دوم: پیشنی های تصمیمات دادگاه خانواده و اجرای آنها

۵۵۷	 مبحث نخست: دستور موقت
۵۵۷	 گفتار نخست: اختراع مین در دستور موقت
۵۶۰	 گفتار دوم: تأیید دستور موقت
۵۶۱	 ۱. ضرورت
۵۶۲	 ۲. مفهوم تأیید
۵۶۳	 ۳. عدول از تأیید
۵۶۳	 مبحث دوم: گواهی عدم امکان سازش و حکم طلاق
۵۶۴	 گفتار نخست: قلمرو شمول گواهی عدم امکان سازش و حکم طلاق
۵۶۹	 گفتار دوم: اجرای صیغه طلاق
۵۶۹	 ۱. اجرای قانون تعیین مدت اعتبار گواهی عدم امکان سازش (۱۳۷۶)
۵۷۳	 ۲. اجرای صیغه طلاق بدون رضایت یکی از زوجین
۵۸۶	 فهرست منابع
	ضمائم
۶۰۴	 ۱. قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳
۶۱۱	 ۲. قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
۶۲۳	 ۳. آیین نامه ی اجرایی قانون حمایت خانواده (۱۳۹۳)

«لقد منّا الله على المؤمنين إذ بعث فيهم رسولا من أنفسهم يتلوا عليهم آياته ويزكيهم و يعلمهم الكتاب و الحكمة و إن كانوا من قبل لفى ضلال مبين»
(آل عمران، ۱۶۴)

حمد و ثنا خداوند بزرگ بر ذات احدیت را که امتیاز و درجه عالمان و دانشمندان را در نزدیکی به جایگاه پر عظمت خویش قرار داد؛ همان که در این آیه شریف بر مؤمنان منت نهاد آن گاه که از نفس خودشان سویی برانگیخت تا برای آنان آیات وحی بخواند و ایشان را بشارت و بیم دهد. به راستی مرتبت علم و دانش و فضل و معرفت در نزد خدا جایگاهی دارد که ذات احدیت به واسطه دهش آن به آدمی بر تشریت منت نهاده است.

خداوند را شاکریم که در عصری که هنوز در برخی کشورهای جهان، زنان را واجد شرایط شرکت در محافل سیاسی، اجتماعی و علمی ندانند، خواهران گرامی ما در عرصه علم و تحقیق و پژوهش پیش می‌تازند و به جهت ارائه استمرار خویش، اندیشه‌ها را به تکاپو و قلم‌ها را به حرکت وامی‌دارند (رییس محترم دانشگاه امام صادق علیه‌السلام آیت‌الله مهدوی کنی).

این توفیق الهی است که یک مرکز داعیه‌دار علم و دانش بتواند در دستیابی به اهداف بلند خود، برنامه‌های خویش را بر مدار معرفت و دانایی قرار دهد؛ زیرا علم و معرفت از چنان قدر و منزلت و عظمتی برخوردار است که باید گام نهادن در مسیر آن را از الطاف الهی دانست. دانشگاه امام صادق علیه‌السلام - پردیس خواهران در طی سالیان گذشته افتخار این را داشته است که در این راستا هر چند مختصر و کوتاه گام‌هایی برداشته و افق بلندی را در چشم‌انداز علمی خود پیش رو دارد که البته برخی فعالیت‌ها به صورت راهبردی یعنی درازمدت و برخی فعالیت‌ها به صورت میان مدت و کوتاه مدت بوده است.

از جمله فعالیت‌های این مرکز، در بخش‌های علمی و آموزشی و پژوهشی، به انجام رسانیدن برخی طرح‌ها، پژوهش‌ها و انتشار آن در قالب کتاب می‌باشد که اهداف متعالی دانشگاه را در دستیابی به رویکردهای تعیین شده به پیش خواهد برد. در این راستا الگوی اسلامی ایرانی رشد و تعالی و پیشرفت در مسیر اهداف متعالی و بلند نظام جمهوری اسلامی، از رویکردهای نوینی است که در دستیابی به فعالیت‌های برنامه‌ای مورد توجه واقع می‌شود. معاونت پژوهشی از زمان تشکیل تاکنون به این مهم توجه داشته و برنامه‌ها و فعالیت‌هایی را به انجام رسانیده است. این معاونت تلاش دارد با عمق بخشیدن به این فعالیت‌ها و تهیه و تنظیم برنامه‌های راهبردی در راستای محقق نمودن پژوهش‌های علمی، راهبردی و کاربردی دانشگاه نام‌هایی را بردارد و مطابق با ساختار علمی دانشگاه به عنوان سازمانی دانش بنیان، برنامه‌محور توسعه‌گرا و تحول‌مدار، برای پاسخگویی به نیازهای رو به رشد جامعه فراگیران خود، تلاش دارد با نرسنجی و پاسخگویی به مطالبات به پژوهش‌های علمی خود به ویژه در شاخه‌های مطالعات زبان، به گرایش‌های نسل جوان پاسخ دهد.

خوشبختانه این فعالیت از سری اساتید، دانشجویان و برخی محیط‌های علمی در جهت استفاده و بهره‌برداری از کتب به چاپ رسیده، با استقبال روبه‌رو شده است. لذا شایسته است از کلیه کسانی که ما را در این مسیر یاری کرده‌اند، تشکر و تقدیر نموده و در این مجال از همه محققان و فرهیختگان گرامی جهت همکاری در امور علمی پژوهشی دعوت می‌نماییم.

ادار کلی پژوهش حوزه معاونت پژوهشی
و فناوری دانشگاه امام صادق(ع) پردیس خواهران

پیش‌گزار

خانواده واحدی اجتماعی است که از دو جنبه دارای اهمیت است: نخست، کارکرد درونی و ارتباط قوی و متقابل اعضای خانواده که قوت آن برخاسته از روابط عاطفی است؛ و دوم، ارتباط خانواده با جامعه‌ای بزرگتر، به گونه‌ای که پویایی و پیشرفت جامعه، با پایداری و سلامت خانواده مرتبط است. این اهمیت موجب شده که خانواده به عنوان واحد اجتماعی بنیادین، در طی قرون و اعصار با تغییرات و تحولاتی اندک، موجب دیت خود را حفظ کند.

تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم، اما با دار خانواده بر جامعه‌ی بزرگتر، موجب شده این نهاد، موضوع مطالعه‌ی علوم مختلف قرار گیرد. با همین جهت در علم جامعه‌شناسی، همانند علم حقوق، خانواده مورد توجه است. این توجه از علوم انسانی فراتر رفته، به علوم دیگر نیز تسری یافته است؛ به گونه‌ای که علوم تجربی نیز از مطالعه‌ی خانواده بی‌نیاز نیست. به عنوان مثال بررسی نقش ازدواج‌های فامیلی در بروز برخی بیماری‌های جسمی و روحی و یا نقش خانواده‌ی موفق در سلامت جسمی و درمانی و مانند آن، از مسائلی است که در علم پزشکی و روان‌پزشکی مورد بحث قرار می‌گیرد.

اهمیت خانواده در حفظ ساختار سالم اجتماع، موجب شده دولت‌ها هر یک به زعم خود، در جهت تشویق به تشکیل خانواده و تحکیم آن تدابیری بیاندیشند. این تدابیر در حوزه‌ی علوم انسانی به ویژه علم حقوق، گستره‌ی بیشتری را به خود اختصاص داده است. خانواده یک اجتماع است و از این جهت متشکل از حداقل دو نفر می‌باشد؛ این اجتماع هر چند کوچک، بستر ارتباط‌های انسانی است؛ ارتباط‌هایی که زمینه‌ساز حقوق و تکالیف متقابل اعضاء نسبت به یکدیگر است و این جاست که علم حقوق نیز در قانون خانواده موضوعیت می‌یابد.

تقریباً تا یک دهه‌ی پیش، گرایش‌های رشته‌ی حقوق در دوره‌ی کارشناسی ارشد، به چهار موضوع حقوق خصوصی، حقوق کیفری، حقوق بین‌الملل و حقوق عمومی محدود می‌شد. تحولات جامعه و افزایش تنوع ارتباطات، تخصصی شدن زیرشاخه‌های رشته‌ی حقوق را ضروری نمود. در این راستا برخی رشته‌های تخصصی هم‌چون حقوق بشر، حقوق مالکیت معنوی و حقوق تجارت بین‌الملل در دانشگاه‌های مختلف در مقطع کارشناسی ارشد راه‌اندازی شد. نخستین بار رشته‌ی

حقوق خانواده از سال ۱۳۸۶ در دانشگاه امام صادق علیه السلام پردیس خواهران راهاندازی و پس از آن با سرفصل‌های کم یا بیش مشابه در رشته‌های درسی دیگر دانشگاه‌ها گنجانده شد. آیین دادرسی امور و دعاوی خانوادگی، از جمله‌ی واحدهای درسی رشته‌ی حقوق خانواده و نیز رشته‌ی مطالعات زنان در مقطع کارشناسی ارشد است. دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی رشته‌های حقوق یا فقه و مبانی حقوق اسلامی، در واحدهای درسی آیین دادرسی مدنی، به طور کلی با اصول دادرسی مدنی، صلاحیت دادگاه‌ها برای رسیدگی به دعاوی مدنی، نحوه‌ی رسیدگی به این‌گونه دعاوی و اجرای احکام صادره از دادگاه‌های حقوقی آشنا می‌شود، اما از مباحث شکلی مربوط به امور و دعاوی خانوادگی فارغ است. این در حالی است که مایه، اهمیت و ویژگی دعاوی خانوادگی ایجاب می‌نماید که قواعد و مقررات ویژه‌ی دادرسی در این دعاوی مطالعه شود و اصول و مقررات عام دادرسی، بر امور و دعاوی خانوادگی منطبق گردد.

کتاب حاصل از این هدف، کردن این خلاء تدوین شده و ویژگی آن، تلفیق دو حوزه‌ی قوانین و مقررات و رویه‌ی قضایی است که با توجه به تجربیات نویسندگان کتاب در امر قضاوت، نمود بیشتری یافته است. همچنین مباحث فقهی ناظر به دادرسی، به ویژه در بحث ادله و اعتباربخشی به ادله در امور و دعاوی خانوادگی به تناسب بحث آمده است. اهمیت پرداختن به مقررات و رویه‌ی قضایی در این کتاب، از آن جهت است که قوانین و مقررات مربوط به دادرسی در دادگاه‌های خانواده، لحاظ شمار کم و عدم نسخ صریح قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳ توسط قانون حمایت خانواده، خاراده، صوب ۱۳۹۱، ابهام‌های بسیاری را موجب شده است؛ امری که مراجعه به رویه‌ی قضایی را ضرورت می‌بخشد. به رغم آن‌که، قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ با هدف تجمیع مقررات دادرسی مرتبط با خانواده به تصویب رسید و در مسیر نیل به این هدف موفق بوده است، اما پرداختن به برخی مباحث ماهوی مانند حضانت و ملاقات طفل، مستثمری، جرایم مرتبط با خانواده و عدم توجه به برخی مشکلات برخاسته از قوانین پیشین، در عمل موجب شده است که بتوان هم‌چنان در برخی زمینه‌ها ناموفق باقی بماند؛ ضمن آن‌که، ابهامات و پرسش‌های جدیدی را بر مسائل غامض پیشین، افزوده است.

سعی نویسندگان کتاب بر آن بوده است تا با استفاده‌ی حداکثری از منابع موجود، به ویژه رویه‌ی قضایی که غالباً به لحاظ تشتت آراء و نظرها منعقد نگردیده، به تجزیه و تحلیل مباحث پرداخته و برای هر پرسش، راهکاری هماهنگ با روح قانون، مبانی فقهی و ویژگی اصلی روابط خانوادگی، یعنی ابتدای بر احترام، عاطفه و صداقت ارائه دهند.

این کتاب نخستین بار در قالب درسنامه با عنوان «آیین دادرسی مدنی ویژه امور و دعاوی خانوادگی» در بهار سال ۱۳۹۱ به همت دانشگاه امام صادق علیه السلام به چاپ رسید.

تصویب قانون حمایت خانواده در اسفند ماه ۱۳۹۱ و آیین‌نامه‌ی اجرایی آن در بهمن ماه ۱۳۹۳ به عنوان منبع اصلی کتاب و هم‌چنین تصویب برخی قوانین پراکنده از جمله قانون حمایت از کودکان بی سرپرست و بدسرپرست در شهریور ۱۳۹۲، انتخاب این کتاب به عنوان منبع آزمون دکتری رشته‌ی «حقوق زن در اسلام» و نیز راه‌اندازی رشته‌ی حقوق خانواده در دیگر دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه مفید قم، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، انگیزه‌ی بازنگری در کتاب را برای نویسندگان فراهم آورد. در این بازنگری تحول مباحث و انطباق آن‌ها با قوانین جدید، اصلاح ساختار تحقیق، ارزیابی رویکرد قانون حمایت خانواده جدید و مقایسه‌ی آن با قوانین و مقررات سابق و بررسی رویه‌ی قضایی در اجرای قانون حمایت خانواده‌ی جدید و آیین‌نامه‌ی اجرایی آن مورد توجه قرار گرفته است. ضرورت توجه به سیر تحولی قوانین و رویکرد رویه‌ی قضایی وقت در به کارگیری آن‌ها، موجب گردید بخش دیگری تحت عنوان «پیشینه‌ی آیین دادرسی خانواده - قوانین و مقررات و رویه‌ی قضایی» به کتاب افزوده شود. اهمیت مباحث این بخش در بررسی و درک سیاست تقنینی ایران در امر دادرسی خانواده و رویکرد رویه‌ی قضایی در تفسیر قوانین با عنایت به سیر تحولی قوانین و اوضاع و احوال جامعه و موضوع خانواده است و هم‌چنین راهنمای دانشجوی حقوق خانواده در عمیق کردن مباحث مربوط می‌باشد.

با امید به قابل استفاده بودن این تالیف و سپاس از محضر خداوند رحمان که چنین توفیقی را مرحمت نمود، منت‌دار اساتید فرهیخته و دانشجویان عزیزی هستیم، که با ارائه‌ی نظرهای ارزشمند خود، زمینه‌ی رفع نقایص و تکمیل مباحث را فراهم می‌آورند.

لیلا سادات اسدی

فریده شکری

بایز ۱۳۹۴